

ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ПІДПРИЄМНИЦТВО» ТА «ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ» ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ФУНКЦІЙ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

В статті досліджено філософсько-економічні підходи до тлумачення понять «підприємництво» та «підприємницька діяльність». Розглянуто характерні особливості підприємництва як виду діяльності.

Ключові слова: підприємництво, підприємство, підприємницька діяльність, економічні відносини, прибуток, дохід, тенденції підприємництва

В статье исследованы философско-экономические подходы к толкованию понятий «предпринимательство» и «предпринимательская деятельность». Рассмотрены характерные особенности предпринимательства как вида деятельности.

Ключевые слова: предпринимательство, предприятие, предпринимательская деятельность, экономические отношения, прибыль, доход, тенденции предпринимательства

In article investigates the philosophical and economic approaches to the interpretation of the terms "enterprise" and "entrepreneurship." The characteristic features of entrepreneurship as an activity.

Keywords: entrepreneurship, enterprise, entrepreneurship, economic relations, profit, revenue, business trends

Постановка проблеми. Здебільшого у наукових працях, правових актах та на практиці поняття «підприємництво» та «підприємницька діяльність» ототожнюються: підприємництво розглядають як ініціативно-самостійну господарсько-комерційну діяльність окремих фізичних та юридичних осіб, зорієвану на одержання прибутку. Адекватне розуміння підприємництва як явища вимагає ретроспективного аналізу філософсько-економічних підходів до тлумачення цього терміну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження суті підприємництва відображена в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, а саме: Н. Афанасьєва, І. Балабанова, І. Богатирьова, З. Варналія, В. Василенко, Л. Воробйової, В. Воротіна, І. Грузнова, М. Кизима, І. Кононенко, Н. Масленікової, В. Пономаренко, О. Раєвської, О. Тридіда, О. Пушкаря та ін. Однак, аналіз філософсько-економічних підходів до тлумачення понять «підприємництво» та «підприємницька діяльність», їх суті та особливостей в умовах економічних реформ та суспільних трансформацій залишаються недостатньо дослідженими.

Мета дослідження. Провести аналіз філософсько-економічних підходів до тлумачення понять «підприємництво» та «підприємницька діяльність».

Виклад основного матеріалу. Підприємництво розглядається як (1) певний зріз суспільної свідомості, (2) галузь людського знання, наука, (3) навчальна дисципліна.

Перші спроби систематичного теоретичного осмислення підприємництва почалися у XVII ст. і пов'язані з іменами Р. Кантілона, Ф. Кене, А. Сміта, Ж. Сея. У науковій літературі поняття «підприємництво» з'явилося на початку XVIII століття – у праці вченого Р. Кантілона (R. Cantillon), за походженням – ірландця (1680–1734 рр.), «Нарис про природу торгівлі взагалі» (фр. *Essai sur la nature du commerce en général*). Він розглядав підприємництво як особливий вид діяльності – новаторської та пов'язаної із ризиком. Це дало поштовх розумінню підприємництва у західних країнах як особливого типу господарювання з використанням нових можливостей виробництва товарів і послуг на основі інновацій та залучення ресурсів із різних джерел. Так, К. Макконнелл і С. Брю у праці «Економікс» [3] розглядають підприємництво як особливий вид діяльності, в основі якої лежать певні критерії. Зокрема, підприємець виступає посередником у поєднанні ресурсів землі, капіталу і праці в єдиний процес виробництва товару чи послуги, беручи відповідальність за прийняття основних рішень з розвитку підприємства та вводячи на ринок нові продукти, виробничі технології чи форми організації підприємства, при цьому неодмінно будучи готовим йти на ризик.

А. Сміт (1723-1790 рр.) підприємцем вважав власника, який йде на економічний ризик заради реалізації комерційної ідеї і одержання прибутку, сам планує, організовує виробництво і розпоряджається його результатами. Ж.-Б. Сей (1767 -1832 рр.) ставив підприємця в центр своєї теорії виробництва та розподілу і пов'язував підприємництво з організацією людей у межах виробничої одиниці. У дослідженнях К.Маркса (1818-1883 рр.) розкриваються організаційно-творчі компоненти підприємництва. Імпульсом для сучасних

досліджень підприємництва були також ідеї Й. Шумпетера та Ф. Фон Хайєка. Концепція підприємництва Й. Шумпетера (1883-1950 рр.) містить три ключові положення: 1) функція підприємництва полягає у реформуванні виробництва шляхом використання різноманітних можливостей для випуску нових або старих товарів новими методами, відкриття нових джерел сировини, ринків, реорганізації виробництва; 2) підприємництво є універсальною функцією будь-якої економічної системи та поєднується з виконанням інших видів діяльності (управлінням, науковими розробками, маркетингом та ін.); 3) підприємництво є функцією господарсько-політичного середовища, яке визначає його можливості, види та мотивації.

Сучасне філософське розуміння підприємництва базується на принципі справедливості, дотримання прав людини, намаганні принести користь якнайбільшій кількості людей, що й відрізняє підприємництво від бізнесу, який означає будь-який вид економічної діяльності, навіть протизаконний. Сучасні дослідники О. Маліновська та Р. Тринько подають характеристику підприємництва як економічного ресурсу підприємця з чотирма ключовими функціями, що перебувають у взаємозв'язку та взаємодії: (1) поєднання ресурсів землі, капіталу та праці в єдиний процес виробництва товарів і послуг; (2) самостійне прийняття рішень під час ведення підприємницької діяльності; (3) новаторство та (4) ризиковий характер діяльності [6]. Їх підхід частково перегукується з визначенням підприємництва К. Макконеллом і С. Брю та поєднується з трактуванням поняття в сучасній науково-правовій літературі. Можна погодитися з таким підходом, проте, він не враховує одного з ключових компонентів підприємницької діяльності – отримання прибутку, з одного боку, та сучасних тенденцій підприємництва – діяльність на благо інших людей, – з іншого.

У той же час трактування підприємництва російськими науковцями відрізняється за своєю суттю від вітчизняних дослідників. Так, та ж група вчених під керівництвом М. Лапусти подають визначення підприємництва як “вільного економічного господарювання в різних сферах діяльності (крім заборонених законодавчими актами), що здійснюється суб'єктами ринкових відносин з метою задоволення потреб конкретних споживачів і суспільства в товарах (роботах і послугах) та одержання прибутку (доходу), необхідних для розвитку власної справи (підприємства) і забезпечення фінансових обов'язків перед бюджетами та іншими господарюючими суб'єктами”[5]. Таке трактування, на відміну від підходу О. Маліновської – Р. Тринька, включає “отримання доходу”, проте, більш адаптоване до російських умов соціально-економічного розвитку.

Найбільш адекватним, на нашу думку, є визначення терміну “підприємництво” українським науковцем З. Варналієм, який вважає його “особливим типом господарювання, де головним суб'єктом є підприємець, який раціонально поєднує (комбінує) фактори виробництва на інноваційній основі і власній відповідальності, організує і керує виробництвом з метою одержання підприємницького доходу”. Таке трактування охоплює історично сформоване еволюціонування категорії та сучасне функціонування його в умовах посттрансформаційного розвитку соціально-економічної системи України [7]. Найбільш визначальною рисою, що вирізняє це визначення від інших, є те, що автор включив до нього дві основні ознаки підприємництва: особливий тип підприємця з новаторськими здібностями та побудова діяльності на інноваційній основі.

У більшості підходів до визначення підприємництва прямо чи опосередковано згадуються відносини особи-суб'єкта підприємницької діяльності з оточуючим середовищем – економічним, суспільним. Окремий напрям у підходах до підприємництва розкриває його суть як сукупність суспільних відносин, зв'язків між структурними елементами цього явища як певної системи (підприємцями, підприємствами, державою). Існування кожного з функціонуючих суб'єктів підприємництва на різних історичних етапах розвитку економіки характеризується як взаємодія трьох основних елементів: (1) суб'єкта підприємницької діяльності; (2) ринкового середовища як сукупного економічного суб'єкта; (3) виробничої підприємницької структури (підприємства) як особливого економічного суб'єкта в межах ринкового середовища. Функціональні зв'язки, що виникають між елементами такої системи, можуть бути проаналізовані як окремі виробничі відносини.

Аналізуючи різноманітні підходи до визначення підприємництва, можна однозначно стверджувати, що центральною фігурою підприємництва виступає підприємець – суб'єкт підприємницької діяльності. Він є специфічною структурною одиницею, що виявляє особисті інтереси через посередництво: вироблення цілей функціонування підприємства; кооперування факторів виробництва; створення виробництва, пристосованого до конкретного ринкового середовища; отримання прибутку від реалізації продукції на ринку. Будь-який підприємець діє в окреслених напрямках, виконуючи повністю чи частково основні притаманні йому функції і вступаючи при цьому у відносини з іншими економічними суб'єктами, представленими на ринку.

Крім економічного та юридичного трактування, існує ще й розуміння підприємництва як соціального явища – сукупність певних видів діяльності в умовах ринку, основними аспектами якої є: (1) отримання прибутку на основі створення необхідних суспільству товарів і послуг та підвищення ефективності виробництва; (2) економічна відповідальність за неефективне використання ресурсів (трудових, фінансових, матеріальних), наслідком чого може бути банкрутство.

Невід'ємним результатом невдалого ведення підприємницької діяльності (особливо на Заході) є банкрутство, про що свідчить той факт, що у США, наприклад, із 600 тис. нових (в основному, малих) фірм, які щорічно виникають, банкрутують майже 400 тис. У Великобританії протягом першого року діяльності банкрутує кожна

четверта фірма, в Японії – кожна сьома (протягом 5 років), у Франції – 20% (тобто кожна п'ята фірма) протягом першого року, 20% – другого, а більше 4-ох років функціонують лише 6 з десяти фірм [8, с.135].

Класичне розуміння добросовісного підприємця містить такі його риси, як (1) пошук можливостей та ініціативність, (2) готовність до ризику, (3) відповідальність і здатність жертвувати в інтересах справи, (4) орієнтування на ефективність і якість, (5) цілеспрямованість, прагнення до володіння інформацією, (6) систематичне планування і аналіз, (7) вміння переконувати, встановлювати та підтримувати зв'язки. Враховуючи ці риси та новаторські підходи у веденні підприємницької діяльності, можна погодитися з визначенням С.Мочерного “підприємницької діяльності” як організаційно-господарського новаторства на основі використання можливостей для випуску нових товарів або старих новими методами, відкриття нових джерел сировини, ринків збуту, реорганізації виробництва з метою отримання прибутків і самореалізації [8, с.137-138].

Такі характеристики підприємництва як господарської діяльності містяться і у визначенні основних його функцій, серед яких: продукування нових ідей (новаторська); впровадження нових форм та методів організації виробництва (організаційна); ефективне використання різних ресурсів та ін. (рис. 1), що системно розкривають його сутність.

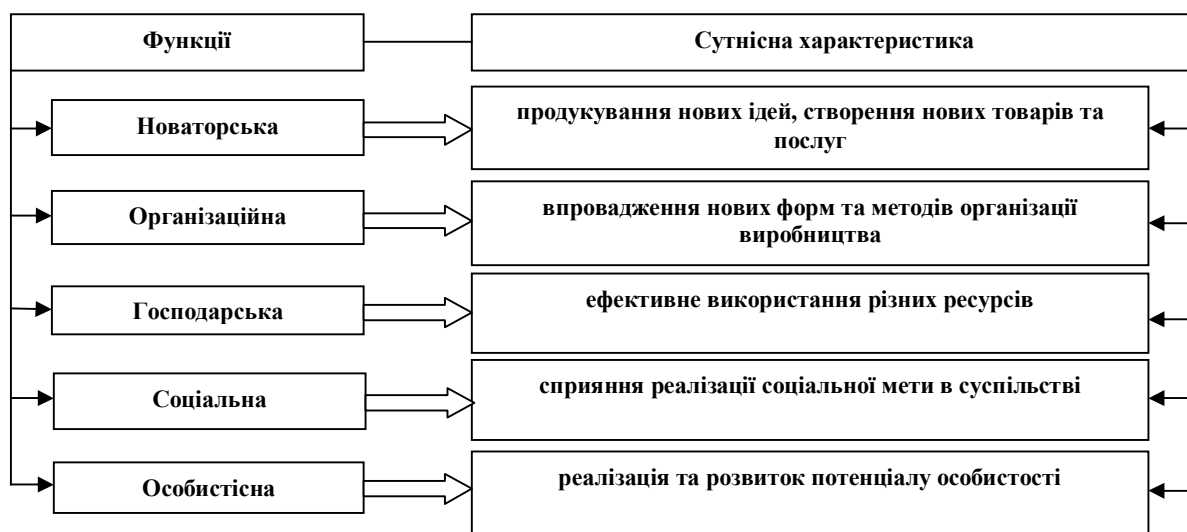

Рис. 1. Функції підприємництва та їх характеристика

Як свідчить практика, невеликі фірми більш гнучкі, чутливіші до незвичайних технічних рішень, швидко адаптуються до змін у навколишньому середовищі та йдуть на ризик: 20% успішно впроваджених крупними компаніями науково-технічних нововведень запозичені у невеликих фірм [9].

Крім класифікації підприємств за формами діяльності, їх також класифікують за іншими ознаками: за формою власності (приватна, колективна, державна); за видами випуску продукції; за розмірами (малі, середні, великі); за способом утворення; за видами використання сировини; за сферою діяльності (сільськогосподарські, промислові, будівельні, транспортні, фінансові, торговельні, наукові, сфери обслуговування) та ін.

Існують різні наукові та правові підходи до класифікації підприємств, зокрема, у Господарському кодексі України підприємства класифікують за трьома основними критеріями: (1) способом утворення/заснування та формування статутного фонду; (2) формою власності та (3) кількістю працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік.

Незалежно від форми господарської діяльності між підприємцями існує конкуренція за залучення виробничих ресурсів, отримання державних замовлень чи найвигідніші ринки збуту, часто при цьому інтереси підприємців та суспільства розходяться. За словами А. Сміта, люди, переслідуючи свої егоїстичні цілі, краще задовольняють суспільні інтереси, ніж, коли б вони намагалися зробити це спеціально.

Розглядаючи дуалістичність інтересів суспільства та підприємця, варто вказати на їх суперечливу єдність, коли за певних умов і в певний часовий період вони збігаються; в інших випадках між ними може виникати суперечність і навіть конфлікт, здатний перерости в антагонізм.

Висновки. Отже, усі підходи до визначення підприємництва та розуміння його суті найкраще поєднуються у трактуванні його як суспільного явища-феномену, що матеріалізується в просторі й часі. Таке сутнісне сприйняття підприємництва містить усю різноманітність суб'єктів підприємництва, моделей, організаційно-правових форм підприємств, видів підприємницької діяльності, підприємницької ринкової інфраструктури, науково-методичної, інформативної та правової бази. У кінцевому підсумку – це матеріалізація усіх трьох його змістовних форм: науки про підприємництво, відносин в сфері підприємництва та підприємницької діяльності в просторі і часі, з чим не можна не погодитись.

Як підсумок, зупинимось на визначенні підприємництва, що, на нашу думку, найбільш повно окреслює його економічно-суспільну сутність – як самостійної, систематичної, новаторської на власний ризик діяльності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, яка здійснюється фізичними та юридичними особами у встановленому законодавством порядку з метою самореалізації, отримання прибутку та задоволення потреб суспільства.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Перспективними для дослідження залишаються правовідносини між суб'єктами підприємницької діяльності у зв'язку з реформуванням реєстраційної служби та змін у законодавстві.

Література:

1. *Господарський Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18, №19-20, №21-22. – ст.144.*
2. *Про підприємництво. Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. №14. – ст.168 (зі змінами, внесеними у 2001-2012 рр.).*
3. *Макконнелл К.Р. Экономикс / Макконнелл К.Р., Брю С.Л. ; [Пер с англ. ECONOMICS Campbell R.McConnell, Stanley L. Brue]. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 983 с.*
4. *Шумпетер Й. Теория экономического развития / Шумпетер Й. – М. : Прогресс, 1983. – 454 с.*
5. *Лапуста М.Г. Предпринимательство : учеб. пособие / Лапуста М.Г., Поршнев А.Г., Старостин Ю.Л., Скамай Л.Г.; [Под. Ред. М. Г. Лапуста. – 2-е изд., Испр. и доп. – М. : ИНФРА-М. – 2002. – 520 с. – (Серия «Высшее образование»).*
6. *Маліновська О. Державне регулювання підприємництва: теорія, методика, практика / Маліновська О., Тринько Р. – Львів : ЛДУВС. – 2007. – С.11-12.*
7. *Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / Варналій З. С. – 4-те вид., стер. – К. : Т-во Знання, КОО, 2008. – 302с.*
8. *Мочерний С. В. Основи економічних знань : підручник / С. В. Мочерний. – К. : Академія, 2001. – С.135.*
9. *Кемпбелл К. Венчурный бизнес: новые подходы = Smarter Ventures / Кэтрин Кемпбелл. – М. : «Альпина Паблишер», 2008. – 428 с.*

УДК 351.74(477)

М.О. Живко

Львівський університет бізнесу та права

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ

В статті розглянуто концептуальні засади реформування діяльності органів внутрішніх справ України в умовах адміністративної реформи, основні детермінанти реформування державної служби в ОВС України.

Ключові слова: адміністративна реформа, органи внутрішніх справ, державна служба, детермінанти реформування, кадрова політика, професіоналізм

В статье рассмотрены концептуальные основы реформирования деятельности органов внутренних дел Украины в условиях административной реформы, основные детерминанты реформирования государственной службы в ОВД Украины.

Ключевые слова: административная реформа, органы внутренних дел, государственная служба, детерминанты реформирования, кадровая политика, профессионализм

In the article the conceptual framework reform of Internal Affairs of Ukraine in administrative reform, the main determinants of civil service reform in the internal affairs of Ukraine.

Keywords: administrative reform, police, civil service, determinants of reform, personnel policies, professional

Сучасний стан правоохоронної системи вимагає розроблення концептуальних засад реформування діяльності органів внутрішніх справ України. Увагу урядових структур привертає необхідність зміцнення законності у сфері правоохоронної діяльності, що знаходить втілення в активній імплементації міжнародних норм та розробленні стратегії реорганізації МВС України. Україна зобов'язалася змінити роль та функції